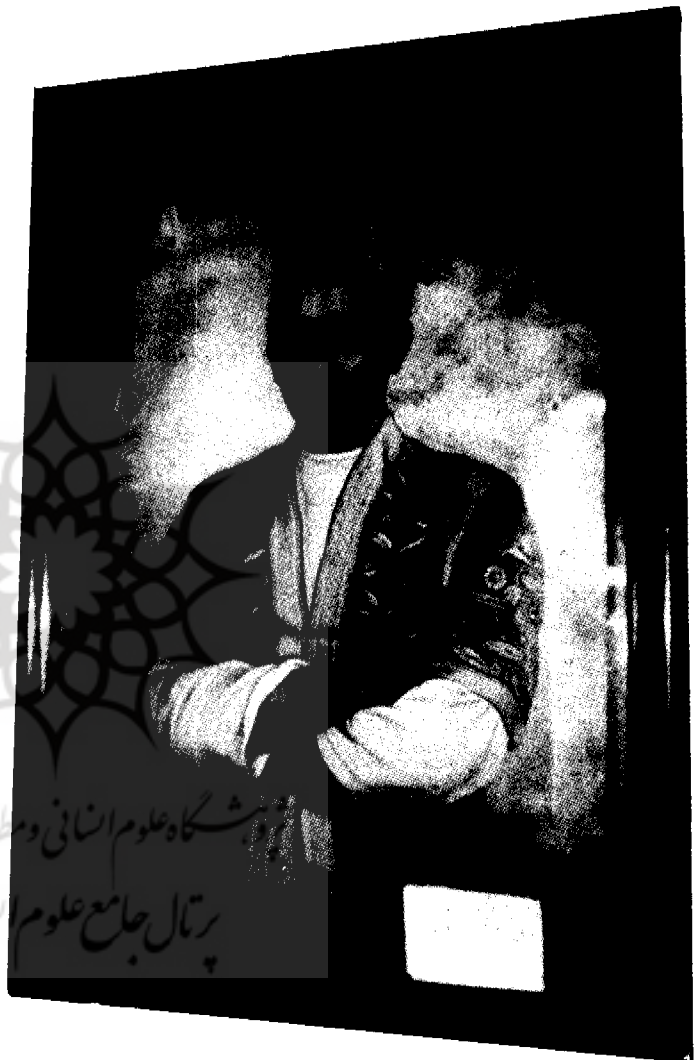

در یکی از کاخ‌های میران^۱ تالپور آثار گران سنگ بی‌شماری متعلق به قرن‌های هجده و نوزده میلادی به دور از دیدگان مردم در کناره رود آرام و پرهیبت سند یا به زبان اردو دریای سند وجود دارد. این آثار متنوع و ذی‌قیمت به گونه‌ای شگفت‌انگیز در سه طبقه از یک بنای معظم بدون رعایت امور حفاظتی و ایمنی نگهداری می‌شود. این مجموعه آثار نفیس که چشم هر بیننده‌ای را خیره و ذوق هر هنرمندی را برمی‌انگیزد از نمونه‌های کم‌نظیر و نادر دیدنی‌های بر صغیر در عرصه فرهنگ و هنر ایران اسلامی است. کاخ میران تالپور که به نام یک سلسله از امیران سند خوانده می‌شود در حاشیه شهر ادب‌پرور حیدرآباد سند واقع است و با قامتی استوار و در فضایی آرام و مصفا در همسایگی تمدن کهنسال پنج هزار ساله «موهنجودارو» و به دور از فرامین خدایگان خویش بر تارک تاریخ پر حماسه این خطه قلندرانی^۲ درخشندگی دارد.

امرای تالپور که از اقوام بزرگ بلوچ^۳ شناخته می‌شوند، فارسی را به نام زبان رسمی و درباری محترم می‌شمردند و به وسیله این زبان در ایام حکمرانی شعرها سراییده و به ثبت تاریخ پیشین پرداخته‌اند. ذوق هنری و شعری فرمانروایان شیعی تالپور و ارادت و عشق آنان به رواج زبان فارسی و تلاش در جهت توسعه مناسبات با دربار ایران آنان را از دیگر سلسله‌های حکومتی این دیار متمایز می‌سازد.

تالپوران در زمانی بسیار کوتاه از سال ۱۷۸۳ تا ۱۸۴۳ میلادی به مرکزیت حیدرآباد بر قلمروی پهناور سند که از دریای عمان تا مرزهای سیستان و بلوچستان و بخشی از ایالت پنجاب امروز امتداد داشته حکومت می‌کردند. پیشینیان این خاندان از امرا و معتمدین دربار حکومت کلهورها^۴ بودند. کلهورها که قبل از تالپوران بر جلگه وسیع سند حاکمیت داشتند به مرور زمان به سستی گراییده و نسبت به بعضی از امرای تالپور بی‌اعتماد و آنان را به مجازات مرگ رساندند. این امر سبب گشت تا خاندان تالپوران خشم خود را نسبت به حکام وقت آشکار و با آنان به نزاع پردازند و سپس شهر حیدرآباد را به تصرف خویش درآورند و به حکومت جوان کلهورها که در سال ۱۷۰۰ میلادی تأسیس گردیده بود به سال ۱۷۸۳ میلادی خاتمه دهند.

ضبط کن تاریخ را پاینده شو

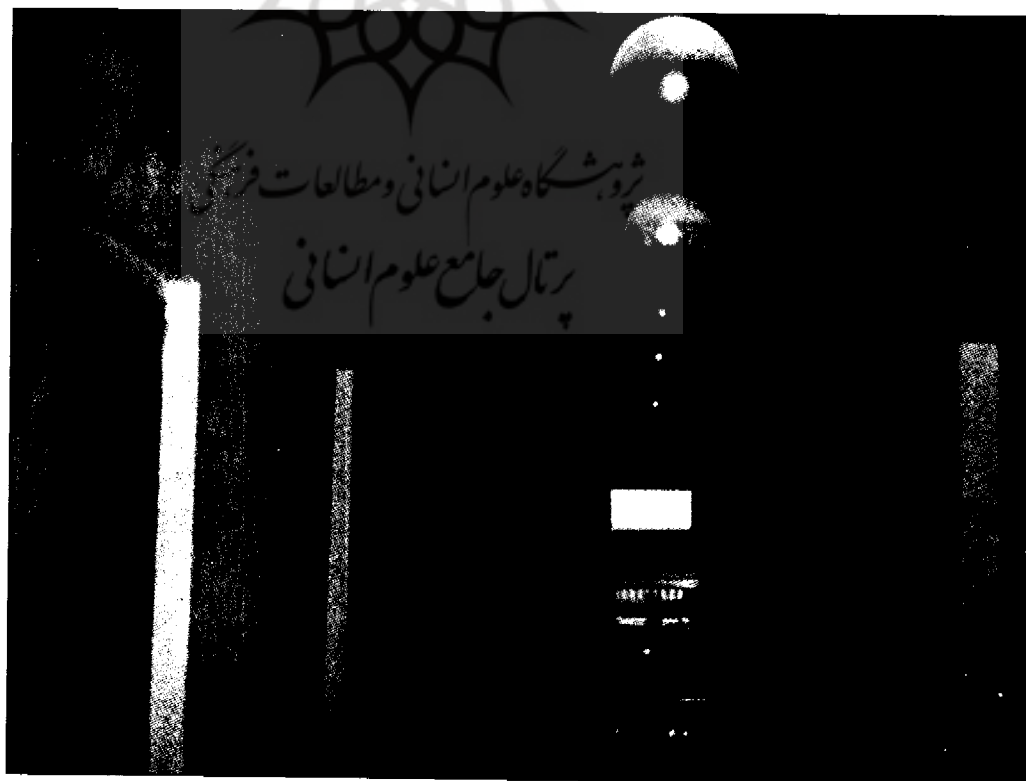
از نفس‌های رمیده زنده شو

سید محمد خلیلی

تالپوران در دوران تصدی همچون حکومت پیشین خود سعی داشتند تا با کشورهای همجوار روابط دوستانه داشته باشند. ضمن اینکه به برقراری روابط با حکومت افغانستان برای ایمن بودن از حملات و فشارهای آنان ملزم بودند، به تحکیم مناسبات با ایران اهتمام فراوان داشتند. فشار دولت بریتانیای کبیر با انعقاد قراردادهای امضای پیمان‌نامه‌ها به وسیله کمپانی هند شرقی با حکام سند (کلهورها و تالپوران) از زمان استقرار در شبه قاره هند همواره به چشم می‌خورد. «کمپانی هند شرقی» در مدت شصت سال حکومت تالپوران، بیش از ۲۰ قرارداد و اقرارنامه به همراه ضمائم آنها با امرای تالپور به امضا رسانده و در نهایت بدون رعایت مفاد آنها با لشکرکشی به سند به حکومت نورسیده تالپوران^۵ در سنه ۱۸۴۳ خاتمه دادند. این تاریخ را می‌توان در سرزمین سند زمان افول فرهنگ و ادب ایران دانست. از آنجا که فرهنگ و هنر همواره نقش جاودانه و حیات ابدی دارد و

فرهیختگان جامعه سازندگان اجتماع به شمار می‌روند نه قدرتمندان بی‌فرهنگ، لهذا تلاش‌های حکومت بریتانیای بزرگ در بیش از یک قرن سلطه (۱۸۴۳ - ۱۹۴۷) ثمری برای امروز آنان در پی نداشته است.

اما آنچه که امروز به عنوان بخشی از خدمات فرهنگی و هنری این امیران محسوب می‌شود آثار گران‌قدری است که عظمت آن دوران باشکوه را پس از سال‌ها تداعی می‌کند. اشاره به برخی از این مجموعه گران‌بها در بنایی که از عمر آن نزدیک به دو قرن می‌گذرد خالی از لطف نیست. ساختمان در مساحتی به وسعت چند هکتار با زیربنایی نزدیک به سه هزار متر مربع در سه طبقه که هر یک از طبقات فوقانی کوچک‌تر از طبقه زیرین است تعبیه شده است. ستون‌های استوانه‌ای، ایوان‌های سرتاسری، درهای چوبی و بادگیرهای چوبی مشبک، نمای بیرونی ساختمان را تشکیل می‌دهد. در ضلع جنوبی ساختمان یک باب مسجد قرار دارد که برفراز آن سه گنبد

دیده می‌شود. فضای داخلی کاخ با نقشه‌ای بسیار دلربا، سقف‌های چوبی، درها و پنجره‌های چوبی فراوان مشرف به رودخانه سند، سالن‌های مجلل، اتاق‌های پذیرایی، سرسرای بزرگ، پلکان‌های چوبی و بالکن‌های تابستانی که در بین اشجار به آغوش کشیده شده است از ویژگی‌های این کاخ تلقی می‌شود.

پوشش دیوارهای داخلی و خارجی ساختمان از نوعی گچ پخته شده متعلق به دوران ساخت و به رنگ‌های مختلف تاکنون توانسته دوام و ظرافت خود را حفظ نماید. کف اتاق‌ها و ایوان‌ها از آجرهای مربعی شکل در قطع‌های بزرگ سنگ‌فرش شده است. در اندرون هر یک از اتاق‌ها و سالن‌ها اقلام بی‌شماری از اجناس نفیس قرار گرفته که به علت کثرت آنان و عدم امکان نگهداری از سوی متولیان لایه‌ای از غبار، شفافیت و درخشندگی هنرمندان را برای دوری از چشم تنگ دنیا دوست استنار کرده است. این آثار که مجموعه‌ای یک دست از انواع

ظروف تزیینی، سرویس غذاخوری، صنایع دستی، تخت‌های سلطنتی و میلمان‌های تزیین شده با چرم کرگدن و گاو، میز تحریر از چوب شیشم مثبت‌کاری شده، تابلوهای نقاشی، آئینه‌های دیواری و قدی با پایه‌های چوبی پیچکی، فانوس‌های سقفی و چلچراغ‌های بزرگ به رنگ‌های گوناگون، فرش‌های دست‌بافت ابریشمی و پشمی، ارابه‌ها و کجاوه‌ها، تندیس حیوانات جنگلی و گهواره‌های تختی که اکثراً مزین به رنگ‌ها و نقش‌های بدیع و هنر آفرینی‌های ایرانی است به صورت یک جین، نیم جین و قرینه در درون این بنای وسیع انباشته شده است. شایان ذکر است که فقط در یک سالن بیش از ۲۰ بوفه وجود دارد و در هر بوفه به تعداد زیادی ظروف قرار گرفته که چشم از تعقیب یکایک آن‌ها باز خواهد ماند.

در بخش دیگری از این مجموعه عظیم هنری، آثار فرهنگی نادری قابل ملاحظه است. نسخه‌های خطی منحصر به فرد در گنجینه فرهنگی این کاخ وجود دارد. برخی از این کتب مربوط به دیوان اشعار حاکمان تالپور می‌باشد که در زمان حکمرانی در ایام فراغت به شعر و شاعری و کتابت پرداخته و هنر شعری و نویسندگی خود را با تذهیب و خوشنویسی به کمال رسانیده‌اند. گویا این دواوین و نسخ توسط خوشنویسان و هنرمندان ایرانی در دربار تالپوران و یا به سفارش آنان در ایران تزیین و خطاطی شده‌اند. این کتاب‌ها که حدود هشت صد جلد می‌باشد در یکی از اتاق‌ها به دور از دید بازدیدکننده نگهداری می‌شود. بخشی دیگر از این آثار مکتوب مربوط به شعرا، ادبا، مورخان، عرفا و بزرگان ایرانی است که به همان زیبایی همراه با جلد‌های چرمی منقش شده است. تعدادی دیگر از این کتب متعلق به شعرا و علما و مفسران شبه قاره هند می‌باشد که توسط میران تالپور به جمع‌آوری آن‌ها همت شده است. بی‌تردید می‌توان برای روشن‌تر معرفی کردن این مجموعه تاریخی که بخشی از تاریخ و فرهنگ ایران اسلامی را تشکیل می‌دهد آن را به موزه‌های بزرگ ایران بسان کاخ گلستان تشبیه کرد، با این تفاوت که مجموعه آثار عرضه شده در این واحد خصوصی بیش از آثار موجود در چند موزه می‌باشد. قابل توجه اینکه تعدادی از این آثار هنری به هنگام تبعید همراه میران تالپور به کلکته منتقل می‌شود و پس از کشته شدن آن‌ها به دست دولت بریتانیا به همراه اجسادشان به حیدرآباد سند برگردانده می‌شود.

بازماندگان این خاندان پس از فروپاشی حکومت تالپوران در سطح استان سند به طور پراکنده به زندگی معمولی ادامه می‌دهند و بعضاً روزگار خود را به سختی می‌گذرانند. تالپوران عمدتاً در دو شهر حیدرآباد و خیرپور^۶ و مابقی در شهرها و بخش‌هایی که به نام سران و بزرگان این خاندان با پیش‌وند «تندو»^۷ نامگذاری شده

است از قبیل تندوچام، تندوچان محمد، تندوآدم، تندو محمدخان، تندو قیصر، تندو الهیار و... اقامت و کماکان قدرت محلی را در دست دارند.

قلعه «کوت دیچی» در نزدیکی خیرپور میرس^۸ از دیگر قلات تالپوران می‌باشد که تعدادی از تالپوران و شیعیان در بخش کوت دیچی سکنی دارند.

آقای مهندس میرحیدر علی تالپور که تولیت کاخ تالپوران حیدرآباد را دارد از تحمکن مالی برای حفظ و نگهداری و حراست از این آثار تاریخی برخوردار نیست و برای مصون ماندن از دست سارقان و متجاوزان و شاید داعیان حفظ آثار باستانی از معرفی آثار نفیسه پرهیز و آن را از چشم‌ها پنهان نگاه داشته و از عبور و مرور افراد و حتی خواص به اندرون کاخ سخت اجتناب می‌ورزد. به دلیل وجود حسن اعتماد و حسن روابط که تولیت کاخ با این مرکز فرهنگی دارد، تاکنون این نمایندگی به همراه میهمانان ایرانی طی چند نوبت از کلیه طبقات و آثار مورد اشاره دیدن و فیلمبرداری نموده است. نمایندگی فرهنگی حیدرآباد برای حفظ و عرضه این ذخایر فرهنگی عظیم به نسل‌های آینده پیشنهادهای به نامبرده ارائه داده که به دلایل فوق تا این لحظه پاسخ مثبتی دریافت نکرده است. از جمله تهیه میکرو فیلم و نسخه‌برداری از کتب خطی که در معرض نابودی قرار گرفته و از اهمیت خاصی برخوردار است. برای این منظور برنامه دیدار سرپرست محترم مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان از گنجینه مزبور در ایام سالگرد از تحال حضرت امام ترتیب یافت. و نیز فیلم‌برداری از این مجموعه گران‌بها از طریق صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران می‌تواند برای آشنایی مردم و حفظ و توسعه ارزش‌های فرهنگی و هنری در کشورمان مفید باشد.

پانوشته‌ها:

۱. سران قبایل بلوچ به میر شهرت دارند.
۲. درویشی را گویند که جامعه زهد به تن کند و طریقتی را پیشه نماید. صنعتی است که زاهدان بدان مباحثات کنند. لعل شهباز قلندر - یکی از صوفیان و مشایخ بزرگ و سر سه طریقت‌های سند بینی دارد که زبان زد حال اوست و از شهرت برخوردار است، چنین گوید:
حیدریم قلندر مستم
بنده مرضی علی هستم
۳. در ایالت سند مردم به سه دسته عمده تقسیم می‌شوند، مهاجران (هندی، پنجابی، بلوچی و...)، سادات که به «شاه» شهرت دارند و از مقام ویژه‌ای در نزد مردم برخوردارند و «سمات» که مردم سندی‌الاصل را گویند و اینان شامل مسلمانان و هندوها و غیره می‌شوند.
۴. کلهورها پس از مغول‌ها اولین حکام آزاد و بومی سند

می‌باشند. آن‌ها در تحکیم روابط با ایران و گسترش زبان فارسی نیز اهتمام فراوان داشته‌اند و علاوه بر اینکه به زبان فارسی سخن‌سرایی می‌کردند به جذب شعرای پارسی‌گوی ایرانی مانند رهی اصفهانی و فروغی اصفهانی در دربار خود می‌کوشیدند.

۵. امیران تالپور در حیدرآباد مرکز سند پنج نفر بودند که به مدت شصت سال در سند بزرگی حکومت کردند.

۶. خیرپور یکی از مراکز تجمع شیعیان سند است که پس از حیدرآباد دومین شهر شیعیان شناخته می‌شود.

۷. «تندو» در زبان سندی به معنی زغال گذاخته می‌باشد.

۸. «میرس»، مالکیت این شهر را به امیران نسبت می‌دهد و «س» در انتهای کلمه میر در زبان انگلیسی به نشانه جمع است و چون این شهر متعلق به میران تالپور بوده است آن را خیرپور میرس خوانده‌اند.

مأخذ:

۱. پاکستان مین فارسی ادب (ادبیات فارسی در پاکستان) ظهورالدین احمد، ج سوم، لاهور.
۲. نوای معارک، منشی عطا محمد شکارپوری، سند ادبی بوردر کراچی، ۱۹۵۹.
۳. تاریخ بلوچی، عبدالمجید بکری، کمیته سمنار کلهورها، کراچی، ۱۹۹۶.
۴. فرهنگ سندی، نبی بخش بلوچ، سند ادبی بوردر، حیدرآباد، ۱۴۰۸ هـ.

رایزنی فرهنگی ج.ا.ایران - حیدرآباد - پاکستان

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی